

Předmět a struktura marxisticko-leninské filozofie a marxisticko-leninské vojenské vědy

Filozofie představuje disciplínu, která má tisíciletou historii. Předmět jejího teoretického zájmu se v průběhu dějin neustále měnil. Na počátku, v době, kdy se teprve začalo rozvíjet teoretické poznání, zahrnovala filozofie všechny skromné poznatky o světě — přírodní a sociální realitě. V dalším svém vývoji, tak jak se rozvíjelo poznání a docházelo ke kumulování poznatků o objektivní realitě, dochází k postupnému vydělování a konstituování jednotlivých speciálních přírodních a později i společenských věd.

V důsledku toho docházelo k soustřeďování pozornosti filozofického poznání především na světónázorové filozofickometodologické problémy.

To je ostatně příznačné i pro marxisticko-leninskou filozofii, jejímž předmětem je zkoumání materiální podstaty světa a nejobecnějších, univerzálních zákonů vývoje přírody, společnosti a poznání.

Marxisticko-leninská filozofie představuje dnes celou skupinu filozofických věd. Jinými slovy marxisticko-leninská filozofie je vnitřně strukturována do filozofických věd, jako je např. dialektický ma-

terialismus, historický materialismus, teorie poznání, etika, estetika, logika, teorie hodnot, obecná metodologie, dějiny filozofických teorií.

Z povahy marxisticko-leninské filozofie vyplývá, že zaměřuje svou pozornost na zkoumání celku, totality objektivní reality, jejích hlavních oblastí — přírody, společnosti a vzájemných vztahů mezi nimi a nejobecnější zákonitostí vývoje.

Tímto předmětem se také odlišuje od speciálně vědního, včetně vojenskovědního poznání.

Ve veškerém poznání rozlišujeme jednak objekt poznání, jednak předmět poznání.

Jednotlivé přírodní a sociální jevy a procesy mohou být objektem poznání celé množiny přírodních, sociálních, technických a jiných věd.

Válka jako složitý, bohatě vnitřně strukturovaný jev, spjatý s různými oblastmi života třídní společnosti — ekonomickou, politickou, ideologickou, vědeckotechnickou aj. — je rovněž předmětem zájmu různých věd.

Obecně sociologické aspekty války — vztah války a politiky, války a ekonomiky, války a ideologie, původ a příčiny vzniku válek, místo, úloha a sociální funkce válek, určování jejich charakteru aj. — jsou předmětem zkoumání marxisticko-leninského učení o válce a armádě.

Zákonitostmi ozbrojeného zápasu jako obsahu války se zabývá marxisticko-leninská vojenská věda, která zahrnuje v sobě řadu relativně samostatných oborů vojenské vědy: obecnou teorii vojenské vědy, teorii vojenského umění, teorii výstavby ozbrojených sil, teorii výchovy a výcviku, teorii velení vojskům, teorii civilní obrany aj.

Vojenská věda představuje systém znalostí o zákonech a charakteru ozbrojeného zápasu, o vojenské přípravě země a ozbrojených sil na válku a způsobech jejich využití pro dosažení politických cílů.

Vojenská věda je společenskou vědou, současně je těsně spjata s řadou přírodních a technických věd.

V souvislosti s rozvojem předmětu a obsahu marxisticko-leninské vojenské vědy docházelo a stále dochází k diferenciaci vojenských poznatků a klasifikaci vojenské vědy, k její vnitřní struktuře.

Vojenská věda zahrnuje níže uvedené vojenskovědní disciplíny:

- obecnou teorii,
- teorii vojenského umění, která zahrnuje teorii strategie, teorii operačního umění, teorii taktiky,
- teorii výstavby ozbrojených sil,
- teorii vojenského výcviku a výchovy,
- teorii válečné ekonomiky,
- dějin vojenského umění a ozbrojených sil.

Výše uvedená předmětová klasifikace vychází a koresponduje s jednotlivými oblastmi marxisticko-leninské vojenské vědy.

Vedle této předmětové klasifikace se v literatuře připomíná i předmětově problémová klasifikace marxisticko-leninské vojenské vědy.

V jejím rámci jsou vymezovány např.:

- teorie řízení ozbrojených sil,
- teorie týlu ozbrojených sil,
- teorie vyzbrojování,
- teorie civilní obrany,
- dějiny vojenského umění,
- teorie radioelektronického boje a další.

Proces rozvoje marxisticko-leninské vojenské vědy není zdaleka ukončen, vznikají a osamostatňují se nové vědní disciplíny, vědecké teorie v rámci marxisticko-leninské vojenské vědy.

Systém vojenskovědních disciplín není zdaleka ukončen. Potvrzuje se platnost myšlenky XXV. sjezdu KSSS, že „nové možnosti plodného jak obecně teoretického, základního, tak i aplikovaného výzkumu se objeví na rozhraní různých věd, zejména přírodních a společenských“. (XXV. sjezd KSSS. Praha 1976, s. 66.)

Jak marxisticko-leninská filozofie, tak marxisticko-leninská vojenská věda mají společné, že

- se spoluúčastní na teoretickém poznávání objektivní reality,
- používají prověřených vědeckovýchodů a zkoumáních metod,
- odhalují vnitřní, skryté, podstatné stránky, příčinné a zákonité souvislosti jevů a procesů,
- teoreticky vysvětlují a objasňují zkoumané jevy a procesy,
- umožňují předvídání jejich vývojových tendencí,
- zachycují výsledky svého vědeckého poznání do vědeckých kategorií, principů a zákonů,
- prověřují pravdivostní hodnotu výsledků poznání prostřednictvím společenské praxe,
- slouží jako teoretický návod a nástroj kultivace společenské praxe.

Specifičnost marxisticko-leninské filozofie a marxisticko-leninské vojenské vědy se týká mj. především předmětu jejich teoretického zájmu, používaných metod zkoumání i sociálních funkcí, které plní v životě společnosti.

Pokud jde o předmět marxisticko-lenin-

ské filozofie, vztahuje se ke zkoumání materiální podstaty objektivní reality a nejdůležitějších, univerzálních zákonů vývoje přírody, společnosti, včetně nejobecnějších zákonů vývoje společenského poznání.

Marxisticko-leninská vojenská věda představuje oproti marxisticko-leninské filozofii speciální společenskou vědu, jejímž předmětem zkoumání jsou především zákonitosti vývoje

- vojenského umění — vojenské strategie, operačního umění a taktiky,
- vojenské výstavby,
- vojenského výcviku a výchovy,
- válečné ekonomiky a týlu,
- civilní obrany,
- dějin vojenského umění.

Z výše uvedeného srovnání předmětu marxisticko-leninské filozofie a marxisticko-leninské vojenské vědy vyplývá, že jde o vztah dvou vědních disciplín, které se vyznačují rozdílným stupněm obecnosti, o vztah nejobecnější teorie a speciálně vědní teorie.

Toto zjištění se promítá i do další specifičnosti, která existuje mezi marxisticko-leninskou filozofií a marxisticko-leninskou vojenskou vědou, do oblasti metodologické.

I když se i při filozofickém zkoumání objektivní reality využívá celé řady obecných metod a myšlenkových operací, jako jsou např. metoda abstrahování a zobecnování, analýza a syntéza, indukce a dedukce, metoda historicko-logická, strukturně genetická a další, dominující metodou v marxisticko-leninské filozofii je metoda dialektickomaterialistická.

Naproti tomu pro marxisticko-leninskou vojenskou vědu, i když používá nejobecnější dialekticko-materialistické metody a ostatních obecných logických metod, je příznačné, že v hojně míře využívá speciálních vojenskovědeckých výzkumných metod, jako jsou např. vojenská cvičení, manévry, velitelsko-štabní cvičení, válečné hry, zkoušky zbraní a vojenské techniky, experiment, modelování bojové situace aj.

V neposlední míře můžeme specifičnost marxisticko-leninské filozofie a marxisticko-leninské vojenské vědy nalézt i v sociálních funkcích, které obě vědní disciplíny plní.

Marxisticko-leninská filozofie plní trojedinou sociální funkci: světonázorovou, obecně metodologickou a ideově politickou.

Marxisticko-leninská vojenská věda, i když ani ona není oproštěna od spoluúčasti na plnění světonázorové, metodologické a ideově politické funkce, jejím nejvládnějším sociálním posláním je plnit funkci účinného, efektivního teoretického nástroje praktického řešení otázek spjatých se zabezpečením obrany země.

Kolem vztahu filozofie a speciálních, konkrétních věd probíhají v současnosti ideologické spory mezi marxistickými a nemarxistickými teoretiky.

Mnozí buržoazní filozofové popírají vědecký charakter filozofie a staví filozofické myšlení proti vědeckému myšlení, filozofické poznání světa proti speciálně vědnímu poznání světa.

S tím rovněž souvisí snaha buržoazních ideologů oddělit filozofii od vědy, „očistit“ vědu od světonázorových a „ideologických“ prvků.

Jaký je marxisticko-leninský názor na vztah filozofie a speciálních věd, včetně marxisticko-leninské vojenské vědy?

— Jak filozofie, tak speciální vědy jsou s to a jsou povolány vědecky relativně pravdivě poznávat objektivní realitu.

— Existuje jednota mezi různými rovinami obecnosti poznávání objektivní reality — nejobecnější — filozofickou, obecnou a specifickou — speciálně vědní rovinou zkoumání.

— Existuje i zásadní jednota, vzájemné propojení, doplňování metodologie používané filozofií a speciálními vědami. Je nesprávné stavět filozofický odraz světa proti speciálně vědnímu odrazu jednotlivých stránek, jevů a procesů objektivní reality.

— Světonázorová a ideologická funkce dialektickomaterialistické filozofie nevy-

lučuje a nesnižuje vědeckou pravdivostní hodnotu výsledků filozofického poznání objektivní reality.

— Vědecký obsah marxisticko-leninské filozofie zajišťuje její organické spojení s dalšími přírodními, společenskými a jinými vědami.

— V každé speciálně vědní disciplíně jsou přítomny filozoficko-světónázorové i filozoficko-metodologické problémy, otázky.

— Rozvoj speciálně vědních disciplín přispívá k obohacení obsahu marxisticko-leninské filozofie (každý jednotlivý, dílčí poznatek je v té či oné míře spjat s obecnějšími poznatky, včetně poznatků filozofických).

— Na druhé straně se filozofie „nerozpouští“ ve speciálních vědách, ani speciální vědy nejsou „pohlčeny“ filozofií. Filozofie není kompetentní „poopravovat“ výsledky speciálně vědního poznání, ani řešit speciální vědní problémy poznání. Všimá si však světónázorových, ideových politických a metodologických aspektů a důsledků výsledků poznání speciálních věd.

— Ve vzájemném vztahu a působení filozofie a speciálních věd existují dva protisměrné opačné proudy, a to od

a) speciálně vědního poznání dílčích jevů a jejich zobecňování k filozofii, k vědeckému světovému názoru,

b) filozofie, její teorie a metodologie plní marxisticko-leninská filozofie k dílčímu, speciálně vědnímu poznání.

— Vedle poskytnutí filozofické metodologie vědeckoheuristickou funkci, funkci objevitelskou při poznávání hlubších a obecnějších vztahů, závislostí apod.

— V podmínkách stále se diferencujícího specializujícího vědeckého poznání plní marxisticko-leninská filozofie i funkci syntézy veškerého vědění, vzájemného integrování různých vědeckých disciplín, sbližování a vzájemného obohacování přírodních, společenských, technických a jiných věd, vytváření jednotného uceleného vědeckého světového názoru. Nejde o likvidaci existujících vědních oborů, ale o vytváření společného světónázorového a fi-

lozoficko-metodologického základu, o překonávání jejich vzájemné izolovanosti, napomáhání koordinaci a kooperaci speciálně vědního poznání.

— Marxisticko-leninská filozofie poskytuje speciálně vědnímu poznání jen nejobecnější dialektickomaterialistickou metodologii, která nevyčerpává zdaleka existující množinu vědeckých metod poznání. V metodologii se setkáváme s různými vědeckými metodami nefilozofického charakteru — formálně logickými, experimentálními a jinými, které nemohou aspirovat na úlohu všeobecné vědecké ideologie, kterou může plnit výlučně dialektickomaterialistická metoda.

— Marxisticko-leninská filozofie vede nositele speciálně vědního poznání k tomu, aby chápali vědu v co nejširších sociálně politických souvislostech, uvědomovali si odpovědnost za sociální využívání vědeckých poznatků, humanistickou a pokrokovou sociální úlohu vědy, brali v úvahu estetické aspekty vědeckého poznání a jeho využívání v praxi, neztráceli ze zřetele protikladné sociální funkce vědy v třídně antagonistických společenských poměrech aj.

— Mimořádně významnou úlohu plní marxisticko-leninská filozofie v obdobích tzv. „revolucí ve vědě“, které představují mezníky společenského pokroku ve vědě. Jde mj. o orientaci ve vědeckém poznání, postižení vývojových tendencí ve vědě, dialektickou negaci výsledků dosavadního poznání (kontinuitu a diskontinuitu ve vědě), domýšlení sociálních důsledků „revolucí ve vědě“ atp.

Filozofie — to je oblast poznání, která používá pojmů kategorií, zákonů o vysokém stupni obecnosti. Vytváření abstrakcí, nehledě na jejich „odstup“ od skutečnosti, jejich „nenázornost“ a „nekonkrétnost“ — to je metoda vlastní vědě.

Význam marxistické filozofie spočívá v tom, že vytváří a disponuje nejobecnější teorií a metodologií. Tato nejobecnější, nejabstraktnější teorie a metodologie musí být konkretizována a organicky spjata s danou oblastí poznání — v na-

šem případě s marxisticko-leninskou vojenskou vědou.

Je mimo jakoukoli diskusi, že filozofické ideje hrají významnou úlohu v poznání a praktické činnosti člověka. Kultivují, formují jeho myšlení, stimulují vytýčování nových problémů, odhalují širší horizonty a souvislosti poznání, umožňují hlouběji pochopit smysl těch či oněch jevů, procesů, činností.

Ovšem filozoficko-metodologický význam principů, zákonů a kategorií dialektického a historického materialismu vynikne jen tehdy, budou-li spjaty s konkrétními speciálními jevy a činnostmi.

Marxisticko-leninská dialektickomaterialistická metoda ukazuje obecnou cestu k pravdě ve vědeckém poznání, nedává a není v jejích silách poskytovat hotové řešení speciálních vojenských problémů, situací atp. Je však při jejich řešení nezbytná.

Jak jsem již na jiném místě uvedl, neexistuje obor společenské praxe, v němž by nenašla své praktické uplatnění subjektivní dialektika jako odraz objektivní dialektiky okolního světa.

Teoretické osvojení a praktické ovládnutí dialektickomaterialistické metody myš-

lení není ani jednorázovou záležitostí, tím méně potom nějakým neměnným stavem, kterého lze sice za nemalého duševního úsilí dosáhnout a který potom provází svého individuálního nositele — člověka — po celý život.

Spíše opak je pravdou. Lidské myšlení má jistou nezanedbatelnou tendenci či sklon ke zmetafyzičtění, nepružnosti, strnulosti, jednostrannosti, zjednodušení, dogmatismu atp.

Prevencí proti tomu může být jen permanentní studium, zvyšování kvalifikace a všestranná kultivace kritického myšlení. Každý je totiž natolik dialektikem, nakolik dovede být sám vůči sobě a svému myšlení neúprosným kritikem, regulátorem a korektorem, nakolik dovede přezkoumávat své závěry a myšlenky, nakolik jeho myšlení je s to držet krok s dynamičností a proměnlivostí objektivní reality.

Obecně platí požadavek: čím vyšší a odpovědnější místo ve vojenském organismu ten či onen pracovník zaujímá, úměrně tomu vzrůstají nároky na jeho metodologickou připravenost, která podmiňuje úroveň a kvalitu jeho tvůrčího dialektickomaterialistického myšlení.